

2. Cherven, I., Banyeva, I., Ivanenko, T., Kushniruk, V., & Velychko, O. (2024). Food security strategies in the context of environmental and economic fluctuations in Ukraine. *Ekonomika APK*, 31(6), 59-68. DOI: <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/6.2024.59>

Abstract: The role of craft producers in ensuring food security of territorial communities in connection with the development of agritourism and logistics systems is examined. It is substantiated that craft production serves as an important element of local food systems, contributing to the saturation of domestic markets with high-quality and diverse products, improving their accessibility, and shortening supply chains.

Keywords: food security, craft producers, agritourism, logistics.

УДК 351.773

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-148

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ ПІДТРИМКУ МІКРОФЕРМЕРСТВА

Клименко І.В., здобувачка вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0009-0001-2379-3870>

Кривко О.В., аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор **Ключник А.В.**,

Миколаївський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0001-6012-6666>

Анотація: Досліджено проблематику забезпечення продовольчої безпеки деокупованих та прифронтових територій Півдня України в умовах руйнування аграрної інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів. Обґрунтовано ключову роль громадських організацій у підтримці мікрофермерства як базового механізму відновлення локальних продовольчих систем. Проаналізовано інструменти інституційної, фінансової, матеріально-технічної та освітньої підтримки домогосподарств, що сприяють їх переходу до самозабезпечення. Доведено, що стратегія «вихідного сценарію» забезпечує трансформацію бенефіціарів у самостійних економічних суб'єктів та підвищує довгострокову стійкість громад.

Ключові слова: мікрофермерство, деокуповані території, громадські організації, адаптивне управління, гуманітарна допомога, exit strategy, аграрні хаби, самозабезпечення.

Продовольча безпека деокупованих та прифронтових територій України на сучасному етапі перебуває у стані глибокої кризи, зумовленої системним руйнуванням аграрної інфраструктури та деформацією логістичних ланцюгів. За цих умов відбувається трансформація економічної спеціалізації Південних

регіонів, де пріоритетного значення набуває забезпечення базових потреб населення через відновлення діяльності малих сільськогосподарських виробників. Аграрний сектор Херсонської та Миколаївської областей функціонує в умовах екстремальних безпекових ризиків. Ключовими детермінантами, що стримують ревіталізацію галузі, є критичне мінне забруднення угідь, руйнація іригаційних систем та дефіцит обігового капіталу. Окрім фізичних загроз, зокрема активного використання БПЛА, вагомим бар'єром виступає інституційна неврегульованість: значна частина дрібних виробників позбавлена доступу до державної підтримки через відсутність належного юридичного оформлення прав власності на землю та майно. У такій ситуації особливої ваги набуває діяльність громадських організацій, спрямована на підтримку мікрофермерства як основи відновлення локальних продовольчих систем [1].

Громадський сектор, діючи у партнерстві з міжнародними інституціями, реалізує комплексні програми підтримки, що ґрунтуються на принципах партисипативного планування. Такий підхід дає змогу точно ідентифікувати специфічні потреби територіальних громад — від відновлення критичної водної інфраструктури (зокрема у Березнегуватській громаді) до розвитку птахівництва на деокупованих територіях Херсонської області. Практичні результати підтверджують ефективність цих заходів: зокрема, у 2025 році в громадах Миколаївської області було встановлено 247 теплиць та передано 970 мотоблоків, що дозволило сотням домогосподарств відновити власне виробництво продовольства.

Дослідження діяльності ГО «Південна стратегія розвитку» за 2025 рік засвідчують високу результативність надання цільових сільськогосподарських наборів (теплиць, мотоблоків, систем крапельного зрошення), що забезпечує домогосподарствам можливість оперативного відновлення процесів самозабезпечення продовольством. Паралельно з натуральною допомогою критичне значення мають прямі грошові гранти (від 700 до 5 000 доларів США), спрямовані на відновлення поголів'я худоби та розвиток переробних мікроініціатив [2]. Важливим компонентом є інституціоналізація аграрних знань через створення консультаційних хабів (наприклад, «AgroHub»). Програми перекваліфікації та бізнес-освіти сприяють заповненню кадрового дефіциту та подоланню гендерних розривів, інтегруючи жінок у технологічні процеси аграрного виробництва.

Юридична підтримка з боку громадських організацій є критично важливою для інтеграції мікрофермерів у правове поле держави. Надання юридичного супроводу для реєстрації прав у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відкриває бенефіціарам доступ до податкових пільг та механізмів компенсації. Одночасно з цим проводиться робота з фіксації збитків у Міжнародному реєстрі (RD4U), що є фундаментом для майбутніх репараційних процесів.

Додатковим елементом підвищення стійкості є реалізація програм професійної перекваліфікації, спрямованих на подолання кадрового дефіциту в аграрному секторі та розширення можливостей зайнятості, зокрема для жінок і

вразливих груп населення. Важливу роль відіграють механізми моніторингу та зворотного зв'язку, які забезпечують адаптацію програм до реальних потреб громад та підвищують ефективність гуманітарних інтервенцій.

Вагомим напрямом діяльності громадських організацій у контексті забезпечення продовольчої безпеки деокупованих територій є реалізація стратегії «вихідного сценарію» (exit strategy), що передбачає поступову трансформацію бенефіціарів з пасивних реципієнтів у активних учасників локальної економіки. Такий підхід спрямований на формування довгострокової самодостатності домогосподарств через розвиток мікрофермерства та посилення їх економічної спроможності [1; 3]. По-перше, важливим елементом є формування замкнених циклів доданої вартості. Надання домогосподарствам базових засобів виробництва розглядається як початковий етап. Подальший розвиток передбачає стимулювання дрібної переробки сільськогосподарської продукції, що дозволяє зменшити сезонні ризики та підвищити економічну віддачу. У результаті присадибні господарства трансформуються у мікропідприємства, здатні генерувати дохід і забезпечувати власний розвиток.

По-друге, суттєве значення має інституціоналізація знань і формування внутрішнього експертного потенціалу громад. Роль хабів, таких як «AgroHub», полягає у створенні критичної маси освічених виробників. Коли знання з агрохімії, фінансової грамотності та юридичного захисту стають внутрішнім ресурсом громади, потреба у зовнішніх експертах зменшується.

По-третє, важливим механізмом виступає розвиток соціального капіталу через кооперацію. Громадські організації стимулюють формування горизонтальних зв'язків між виробниками, зокрема у формі неформальних кооперативів для спільного використання техніки та організації збуту продукції. Така модель дозволяє оптимізувати витрати, підвищити конкурентоспроможність продукції та зміцнити економічну стійкість громад.

По-четверте, не менш значущим є формування економічної суб'єктності населення. Реалізація програм перекваліфікації та надання бізнес-грантів сприяє подоланню залежності від гуманітарної допомоги та відновленню здатності до самостійного прийняття економічних рішень. Це, у свою чергу, підвищує рівень мотивації до ведення господарської діяльності та сприяє сталому розвитку локальних продовольчих систем.

Таким чином, забезпечення продовольчої безпеки деокупованих територій визначається ефективністю підтримки мікрофермерства та діяльністю громадських організацій, які поєднують гуманітарну допомогу з інструментами розвитку. Ключовим результатом є перехід домогосподарств від залежності до самозабезпечення. Відтак успішність інтервенцій вимірюється не обсягами допомоги, а здатністю громад до самостійного виробництва, що є основою економічної та соціальної відновлюваності.

Список використаних джерел

1. Березюк, С., Гонтарук, Я., & Ясінська, Б. (2023). Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>

2. Звіт Громадської організації «Південна стратегія розвитку» про реалізацію гуманітарних та ГО «Південна стратегія розвитку» URL : <https://www.sds.ngo/uk>

3. Kormyshkina, I. (2025). Ensuring food security in communities amid wartime challenges. *Ekonomika APK*, 32(3), 31-43. DOI: <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/3.2025.31>

Abstract: The article examines the issues of ensuring food security in the deoccupied and frontline territories of Southern Ukraine in the context of the destruction of agricultural infrastructure and disruption of logistics chains. The key role of public organizations in supporting microfarming as a basic mechanism for restoring local food systems is substantiated. The tools of institutional, financial, logistical and educational support for households that facilitate their transition to self-sufficiency are analyzed. It is proven that the “baseline scenario” strategy ensures the transformation of beneficiaries into independent economic entities and increases the long-term sustainability of communities.

Keywords: microfarming, deoccupied territories, public organizations, adaptive management, humanitarian aid, exit strategy, agricultural hubs, self-sufficiency.

УДК 332.1:338.439.053:355.01(477)

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-149

ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СТІЙКОСТІ ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключник А.В., д-р екон. наук, професорка
Миколаївський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0001-6012-6666>

Анотація: У роботі досліджено формування продовольчої стійкості прифронтових територіальних громад України в умовах війни. Визначено основні загрози, зокрема руйнування інфраструктури, порушення логістики та скорочення аграрного виробництва. Обґрунтовано роль локального виробництва, коротких ланцюгів постачання та соціального капіталу у забезпеченні продовольчої стабільності. Доведено, що продовольча стійкість є ключовим елементом національної безпеки та потребує комплексного підходу до її формування.

Ключові слова. Продовольча стійкість, продовольча безпека, прифронтові громади, національна безпека, аграрний сектор, війна в Україні, локальне виробництво, короткі ланцюги постачання, соціальний капітал, територіальні громади.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливої актуальності набуває проблема забезпечення продовольчої стійкості прифронтових територіальних громад. Ці громади перебувають у зоні підвищених безпекових ризиків, що обумовлено руйнуванням інфраструктури, мінуванням сільськогосподарських угідь, порушенням логістичних ланцюгів постачання та обмеженим доступом до ресурсів виробництва. У таких умовах продовольча стійкість виступає не лише економічною категорією, а й критично важливим елементом національної безпеки та соціальної стабільності.